

Jaargang 14

Nummer 1.

2016.

"Vier Heerlijkheden"

Historische Werkgroep Stichting De Vier Heerlijkheden te Brakel.

Omslag: "Huis Brakel".
Tekening: Jaap Verweij.

	Blz.
Van de werkgroep	1
	1
	6

Redactie:

Jan van Brakel.
Jan van Loopik.
Jaap Verweij.
Ap de With.

Historische Werkgroep
Stichting
De Vier Heerlijkheden
Brakel.

Secretariaat: Vrijheidslaan 9,
5306 BJ Brakel.
Tel. 0418-672698

Oplage: 160 stuks.

Ap de With

Van de werkgroep

Een nieuw nummer van ons periodiek weer in het vertrouwde formaat A5. Het vorige nummer was een wat grotere speciale uitgave ter gelegenheid van ons 25-jarig bestaan. Een feit om even bij stil te staan. Maar wij blijven niet stilstaan, ook de komende jaren hopen we met dezelfde ambitie door te gaan. Geregeld wordt weer archief- en fotomateriaal aan ons aangeboden, ook materiaal uit de tweede helft van de vorige eeuw wordt al interessant om in onze verzameling op te nemen. Maandelijks stellen we het Koetsiershuis open voor belangstellenden, we gaan weer met de fotoboeken naar de dorpen en we denken al aan de volgende tentoonstelling in Aalst. In deze uitgave leest u aan de hand van enkele krantenartikelen een stukje geschiedenis over het onderwijs in Aalst. Ook een artikel over de klankpoten in de Hervormde kerk in Brakel. De tekst voor een volgende uitgave eind dit jaar ligt al weer op de plank, maar mocht u een verhaal hebben waarvan u vindt dat het bewaard moet blijven, kunt u contact zoeken met één van de redactieleden van ons blad. Adressen vindt u op de website www.vierheerlijkheden.nl.

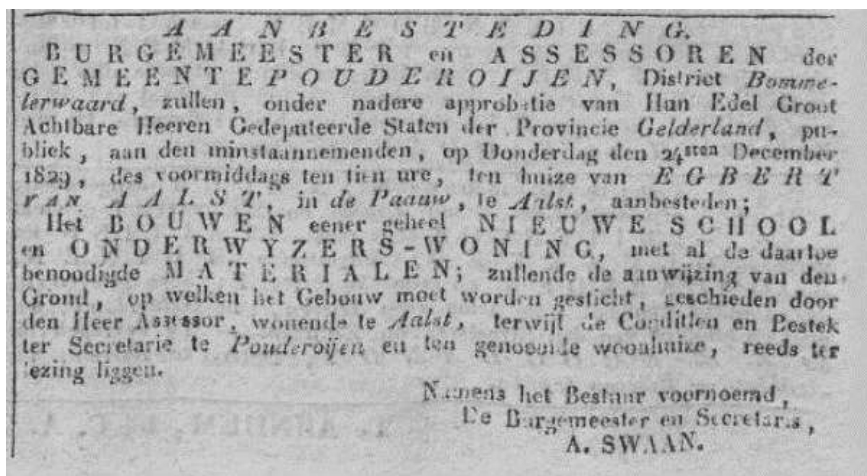
Open avond in januari.

Jan van Brakel

Korte geschiedenis van de Openbare Lagere School te Aalst in de periode 1800 - 1946

Vaak staan heel wat Historische gebeurtenissen uit onze vier Heerlijkheden te lezen in oude kranten, soms van honderden jaren terug.

Zo lezen we in de "Arnhemsche Courant" van 24 december 1829 dat op donderdag 24 december 1829 ten huize van Egbert van Aalst in de Pauw zal worden aanbesteed het bouwen van een geheel nieuwe school met onderwijzerswoning.

"Arnhemsche Courant" van 19 december 1829

In "De Nederlander - Nieuwe Utrechtsche Courant" van 2 januari 1849 lezen we dat de Lagere School en het schoolhuis in Aalst op 22 december 1848 tot de grond toe zijn afgebrand, waarbij de toenmalige onderwijzer met zijn zieke vrouw en zeven kinderen ternauwernood aan het gevaar konden ontkomen. Zoals u in het artikel kunt lezen werden hierdoor zo'n 80 kinderen getroffen en kwamen zonder leslokaal te zitten. De school en het schoolhuis waren verzekerd. Een naastgelegen huis waar een weduwe in woonde had ernstige brandschade.

“De Nederlander - Nieuwe Utrechtsche Courant” van 2 januari 1849.

Lantsteden Vrijdag, den 23 dezer, trof het dorp Aalst, eene zware ramp, zijnde des voormiddags omstreeks elf ure, de school en het schoolhuis algebrand, zonder dat daaruit iets is kunnen gered worden. De brand is waarschijnlijk ontstaan door een gebrek in de inrigting van den schoorsteen der school. 50 kinderen zien zich thans van een lokaal verstoken, om het zoo noodig onderwijs te ontvangen; terwijl de ijverige onderwijzer, met eene zieke vrouw en zeven kinderen, ter nauwernood het gevaar ontkomen, zich genoodsaakt vindt, om zich, met een paar kamers te behelpen, door een vriendelijken buurman hem ingeruimd, en met het verlies van zijnen geheelen inboedel, zich tovens in zijn inkomen grootelijks bemdeeld ziet. — Gelukkig waren de gebouwen tegen brandschade verzekerd.

In “De opregte Haarlemsche courant” van 5 februari 1849 werd in een advertentie, mede ondertekent door de Aalsterse predikant ds. A. Mac-Pherson en de burgemeester D.P. Bekkers, die zich voor de weduwwrouw hadden ingezet, melding gemaakt van de vele giften die uit het hele land ten behoeve van de weduwe binnenkwamen. Hoofdonderwijzer tijdens deze brand was Jacobus Duijfjes, geboren op 21 december 1811 te Zaandijk in Noord-Holland. Hij werd in 1838 uit 12 sollicitanten verkozen en kreeg een jaarwedde van f. 450,-. Hij was getrouwd met Neeltje de Vries geboren op 14 augustus 1815 in Oud-Loosdrecht en overleden op 2 maart 1868 te Aalst. Het gezin Duijfjes bestond tijdens de brand in 1848 uit vader, moeder en zeven kinderen. Na het afbranden van school en het schoolhuis zijn in Aalst nog drie kinderen in dit gezin geboren. Duijfjes is 39 jaar hoofdonderwijzer in Aalst geweest en woonde daar op huisnummer 34k. Op 29 juni 1877 is hij uitgeschreven en vertrokken naar Helvoirt in Noord-Brabant waar hij van zijn pensioen, dat toen f. 300,- per jaar bedroeg, kon gaan genieten. Hij is op 25 februari 1902 op 90-jarige leeftijd te Haarlem overleden.

200 Op heden des 23sten dezer is overleden te Aalst, in de gemeente Haarlem, de heer Jacobus Duijfjes, geboren te Zaandijk, op 21sten december 1811, van beroep hoofdonderwijzer, en eerst te Aalst, sedert 29sten juni 1877 te Helvoirt, in de gemeente Noord-Brabant, No. 5, is overleden, in den ouderdom van 56 jaren, geboren te Zaandijk, van beroep hoofdonderwijzer, en eerst te Aalst, sedert 29sten juni 1877 te Helvoirt, in de gemeente Noord-Brabant, No. 5, is overleden. Hiervan is deze akte opgemaakt, en na voorlezing oordeelkundig door ons en door de beide aanwezigen.

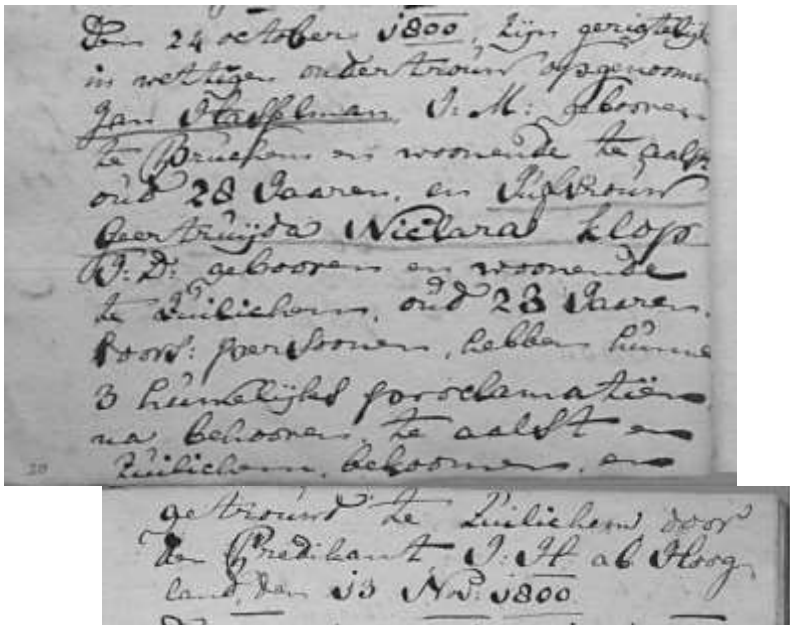
A. Mac-Pherson
D. P. Bekkers

Aalst, den 23sten dezer 1868
A. Mac-Pherson

Akte van overlijden van Jacobus Duijfjes.

Jacobus Duijfjes was de opvolger van de in Bruchem geboren Jan Hasselman. Als doopdatum wordt vermeld 25 april 1773, zoon van Laurens Hasselman (timmerman te Zuilichem) en Wilhelmina Kwik. Jan werd ten doop gehouden door Elizabet Remina Kwik. Op 15 mei 1860 is hij in Aalst (gemeente Poederrijen) overleden. Hij werd reeds in 1810 genoemd als schoolmeester. Wanneer hij precies is aangesteld is mogelijk te vinden in de kerkenraadsnotulen van de Nederduits Gereformeerde Gemeente van Aalst. De kerkenraad ging namelijk in de 17e en 18e en ook begin 19e eeuw over het aanstellen van een schoolmeester.

Meestal moest de kandidaat in spé eerst nog een soort examen afleggen voor de predikant en de ouderlingen voordat hij werd aangesteld. Zo moest hij wat van zijn schrijfkunst laten zien, een stukje lezen en enkele psalmen zingen, waaruit dan de kerkenraad kon opmaken of iemand geschikt was om schoolmeester te worden. Het gebeurde wel dat de sollicitant dit alles niet goed kon volbrengen, wat dan tevens einde oefening was voor hem. Jan Hasselman kon het blijkbaar allemaal wel, hij is in elk geval tot 1838, dus 25 jaar, onderwijzer in Aalst geweest omdat in dat jaar Jacob Duijfjes, hierboven beschreven, wordt aangesteld als de nieuwe meester van Aalst.

Trouwinschrijving van Jan Hasselman en Geertruijda Niclara Klop.

Jan Hasselman ging op 24 oktober van het jaar 1800 in ondertrouw met Geertruida Niclara Klop te Zuilichem, dochter van Egbert Cornelis Klop en Coradina van Heekeren. Hij was ook één der eersten die meeinging met de afscheiding van 1834, in Aalst stelde hij zijn huis beschikbaar om er bijeenkomsten te houden.

Na het vertrek van Duijfjes uit Aalst werd als hoofdonderwijzer in het jaar 1877 Johannes van Bruchem benoemd. Hij was geboren in Zijderveld op 10 januari 1849. Op 15 juli 1917 was het 50 jaar geleden dat Johannes van Bruchem zijn loopbaan als hulponderwijzer te Hedel begon en op 31 juli 1924 nam hij afscheid van de Openbare Lagere School in Aalst waar hij vele jaren onderwijzer geweest was en de laatste 10 jaar als hoofdonderwijzer. De burgemeester bood hem namens de ingezetenen een gouden horloge met ketting aan.

*Achterste rij: Meester van Bruchem, Dina van Os, Nolda van der Laar en Meester Rüger.
Tweede rij: Janus Maas, Jas Loef, Nes van der Laar en Keeke van Ballegooijen.
Derde rij: Pietje Loef, Mie Loef, Leendert Vermeulen, Piet van der Meijden, Engelinus van Ooijen, Dirk van Os en Nel van Ooijen.
Vierde rij: Aart de Noo, Areke van Ballegooijen, Teunis van der Pol, Aagje Maas, Sijke van der Mooren, Engeliën van Ooijen en Jan van de Pol.
Voorste rij: Arie van der Laar, Marinus Loef, Jan van der Laar, Dik van der Laar, Kaatje van der Laar, Henk van Ooijen, C... van der Mooren en Anton van der Meijden.*

Zijn opvolger Johan Henri Rüger dankte hem voor de prettige samenwerking en overhandigde hem een wandelstok met zilveren knop met inscriptie en wenste de krasse grijsaard het allerbeste toe in zijn verdere leven. Op 8 oktober 1926 is hij naar Hemelum en Noordwolde vertrokken en op 5 april 1927 te Oudega (Fr.) overleden.

Hij was getrouwd met Woutera Ambachtsheer die op 30 september 1851 in Hedel was geboren en in Aalst 10 oktober 1916 is overleden.

Uit een voordracht van 3 personen werd in augustus 1921 tot onderwijzer benoemd de heer Johan Henri Rüger, sinds 1917 onderwijzer te Aalburg. Omstreeks 1930 begon Rüger in de avonduren, in de omgeving, land-, tuinbouw- en bijenteeltcursussen te geven, een vak waarvoor hij op 2 augustus 1935 in Boxtel zijn diploma behaalde.

Volgens een krantenbericht in het dagblad de "De 5 rivieren" verzorgde Rüger ook op zondagmorgen de zondagschool voor zo'n 65 leerlingen van de openbare school en op 30 juni 1937 verzocht hij aan het gemeentebestuur om vrijstelling van lokaalhuur hiervoor. De inkomsten van de zondagschool lagen niet zo hoog namelijk 65 cent, dus 1 cent per kind. Het voorstel werd uiteindelijk, na veel discussie, waaruit bleek dat op dat moment al drie zondagscholen in Aalst bestonden, aangenomen door de gemeenteraad met aantekening dat de heer van Ooijen tegen was. Hij zei namelijk meer van de zaak af te weten (?).

Johan Henri Rüger werd op 6 september 1897 in Zaltbommel geboren als zoon van de Zaltbommelse machinist Andries Christoffel Rüger en zijn vrouw Jenneke Colijn. Hij was een broer van de Zuilichemse garagehouder en busondernemer Andries Christoffel Rüger die aan de Meidijk woonde. Op 12 oktober 1927 trouwde Johan Henri met Johanna Geertruida Elisabeth Goris, geboren op 28 augustus 1904.

*Johan Henri Rüger
en
Johanna Geertruida
Elisabeth Goris.*

Johan Henri Rüger is op 23 maart 1964 op 66-jarige leeftijd te Zetten, waar hij ook onderwijzer was, overleden en aldaar begraven op de begraafplaats “Vluchtheuvelkerk”. Zijn vrouw is op 1 mei 1994 op 90-jarige leeftijd overleden.

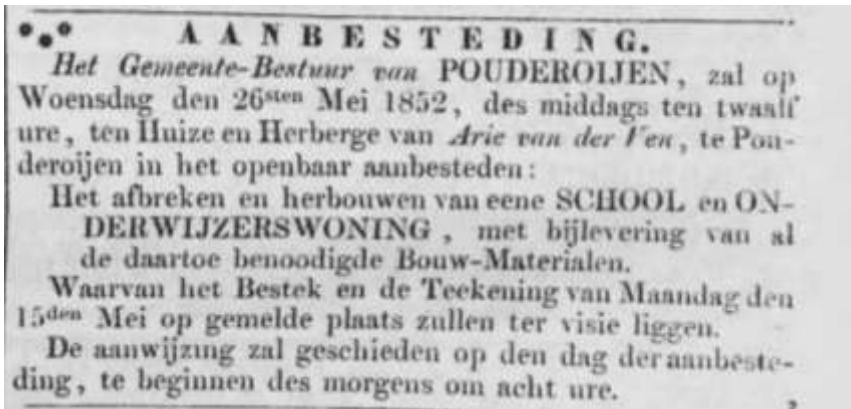

Op 12 juli 1930 werd door een zestiental ouders uit Nederhemert die in de buurtschap “De Rietschoof” woonden en wier kinderen naar de Openbare Lagere School in Aalst gingen, een verzoek ingediend om een nieuwe openbare school te stichten. Buurtschap “De Rietschoof” behoorde toen nog bij het dorp Nederhemert. Dit verzoek werd afgewezen en de school is er dus nooit gekomen aan “De Rietschoof”. Het verzoek ging om een aantal van 19 kinderen voor het jaar 1930.

Per 1 januari 1946 werd als opvolger van de heer Rüger tot hoofd aan de school benoemd de heer Antonie Dekker onderwijzer te Veen. De heer Dekker werd geboren in Babyioniënbroek op 19 april 1918 en was op 2 januari 1946 getrouwd met Anna Maria Straver, geboren te Babyioniënbroek op 21 november 1920. Zijn woonadres was Maasdijk 45 in Aalst. Op 1 november 1953 nam hij afscheid in Aalst wegens benoeming tot schoolhoofd in Tricht en in 1978 ging hij met pensioen. Onderwijzer Dekker is op 7 december 1999 overleden en zijn vrouw een half jaar later op 2 mei 2000. Beiden werden te Buurmalsen begraven.

Aanbestedingen nieuwe openbare lagere school en schoollokaal in Aalst.

Enige jaren na de brand van 1848, werd op 26 mei 1852 de herbouw van de nieuwe school met onderwijzerswoning in Aalst aanbesteed met een advertentie in de "Opregte Haarlemsche Courant" van 18 en 19 mei 1852 en als volgt aangekondigd:

Deze en volgende aanbestedingen worden vermeld onder Poederloijen, omdat Aalst en Poederloijen destijds één gemeente vormden, namelijk gemeente Poederloijen.

(De inwoners van Poederloijen mochten zonder paspoortcontrole over het grondgebied van Zuilichem gaan om bij hun eigen gemeentehuis dat aan het noordeneind in Aalst stond te komen.)

In het jaar 1907 werd de school in Aalst blijkbaar te klein en werd een nieuw lokaal aan het bestaande gedeelte aangebouwd.

Uit veertien inschrijvers voor dit werk kwam de heer J.A. Kentie uit Woudrichem als laagste uit de bus voor een som van f. 4475,- en werd het werk dus aan hem gegund.

Na de oorlog, toen in 1946 in de West-Bommelerwaard een vereniging werd opgericht voor uitgebreid lager onderwijs, is in de beginfase de opgerichte ULO-school in de openbare school gevestigd geweest tot er in 1948 een nieuwe ULO-school in Aalst werd gebouwd.

Bronnen:

- *Regionaal Archief Rivierenland, Tiel. (RAR)
- *Algemeen Handelsblad van 1 januari 1849.
- *Arnhemsche Courant van 19 december 1829.
- *Dagblad van 's-Gravenhage van 1 januari 1884.
- *Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken.
- *Diverse regionale kranten.

Klankpotten in de Hervormde kerk van Brakel

Voor de tijd van de elektronische geluidsapparatuur werden allerlei middelen gebruikt om de stem van de voorganger te versterken. Boven de preekstoel zat een klankbord die het geluid als het ware weer naar beneden kaatste. De galm in een grote ruimte maakte zijn stem dan nog onverstaaubar. Om die reden werden in middeleeuwse gebouwen dan ook galmpotten ingemetseld, hoog in de muur of in de vloer, vaak in groepen zoals bijvoorbeeld in de kerk in Nieuwpoort en Gouda, nog goed te zien is, soms werd de pot gecamoufléerd door een bek van een dier uit te beelden.

*Enkele van de 90 klankpotten
in de muur van de
Agnietenkapel in Gouda.
(Foto:
<http://www.musica1600.nl>)*

Tijdens de restauratie van de kerk in Brakel na de Tweede Wereldoorlog werden in de muren van de kerk enkele klankpotten aangetroffen. In de kerkenkrant Philalethes van 28 juli 1951 schrijft Mr. Jan van Dalen het volgende:

Bij metselwerkzaamheden werden hoog in het koor (men kan de kleine ronde gaten nog zien) ingemetselde potten aangetroffen, welke als klankpotten dienen te worden aangemerkt. In vroegere tijden werden deze potten in de muren geplaatst ter bevordering van een goed geluid. Een zelfde soort potten werd gevonden tijdens de restauratie in de Ned. Herv. Kerk te IJzendoor bij Echteld. Ook werden zij ontdekt in enkele kerken in Limburg. Aangezien zij thans van geen belang meer zijn, werden zij weer ingemetseld.

In oktober 2014 plaatste Hugo van Veen uit Zaltbommel in de Toren een oproep om informatie te krijgen over enkele potten van rood aardewerk, die aanwezig zijn in het Stadskesteel onder de naam Galmpot, inventarisnummer 1004. De galmpotten hebben een diameter van 12 cm en een hoogte van 22,5 cm. Dit artikel zorgde ervoor dat Hans Vervoorn uit Brakel reageerde. Op 9-jarige leeftijd groef hij in de tuin van zijn ouderlijk huis aan de Kooihoek een gave pot op. Deze pot bleek identiek te zijn aan de twee potten in het museum in Zaltbommel. De klankpotten stammen uit de eerste helft van de veertiende eeuw.

Van Veen ontdekte door de resonantiefrequentie te bepalen, (281 Hz) dat de klankpotten waren afgestemd op de tonen van de middeleeuwse toonladder om zodoende de zangers te helpen op toon te blijven. Het gaat dan op de Dorische toonladder. (re mi fa sol etc.) Verschillende psalmen zijn in deze toonladder gecomponeerd.

Interieur van de kerk in 1825 toen de kerk ook werd gerestaureerd.

Vanuit de Vier Heerlijkheden werd contact gezocht met de onderzoeker Hugo van Veen, die enthousiast reageerde omdat er nu een link gelegd kon worden met de gevonden klankpot in Brakel en de aanwezige potten in het stadskasteel van Zaltbommel.

Volgens het artikel in de kerkenkrant van 1951 zouden de potten weer ingemetseld zijn, echter het vermoeden bestaat dat de beide potten die aanwezig zijn in het stadskasteel uit de kerk van Brakel afkomstig zijn, omdat er vaak meerdere potten ingemetseld werden. Zo ook de gevonden pot van dhr. Hans Vervoorn. Hoe de pot daar in de tuin van de Kooihoek terecht is gekomen blijft een raadsel.

Foto gemaakt bij het opnieuw ingebruiknemen van de kerk na de restauratie in 1951.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door:

MCD SUPERMARKT VAN HEEMSKERK

E. P. van Ooijenstraat 5 - 5308 KD Aalst - Tel. 0418-671598

HAIR FASHION LENY

Dr. van Aalststraat 3 - 5308 KJ Aalst - Tel. 0418-672119

EMTÉ SUPERMARKT DUIJZER

Molenkampsweg 3 - 5306 VN Brakel - Tel. 0148-671287

BERT DE VRIES.

Garagebedrijf en tankstation

Zalmstraat 2 - 5306 GJ Brakel - Tel. 0418-671390

HOVENIERSBEDRIJF DE PLATAAN

Kooiweg 6 - 5306 VT Brakel - Tel. 0418-673646

DIJKHOF TWEEWIELERS

Kruispad 2 - 5306 AN Brakel - Tel. 0418-672623

T.H.O. BAKKER V.O.F.

Egter van Wissekerkeweg 5 - 5307 VA Poederoyen
Tel. 0418-671647

GOVERT GRANDIA

Groenten en fruithandel

Jul. van Stolbergstraat 21 - 5307 HH Poederoyen - Tel. 0418-672334

VAN GENDEREN

Attent - Bakkerij

Burg. Hobolaan 6a - 5305 CR Zuilichem - Tel. 0418-671360

A. VAN WIJK HOLDING

Waldijk 65 - 5306 CC Zuilichem - vanwijkaart@gmail.com

www.vierheerlijkheden.nl